

सम्बन्ध विच्छेदका कारणहरू : प्युठान जिल्लाको माण्डवी गाउँपालिका र
सरुमारानी गाउँपालिकाको एक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधी प्राप्तिको लागि
आंशिक आवश्यकता परिपूर्ती
गर्नका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

सरिता के.सी.

रोल नं. : २८३२०५२

रजिष्ट्रेसन नं. : ६-२-२६२-१४५-२०१६

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०८०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सामाजिकशास्त्र संकाय समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर काठमाडौं, नेपाल

सिफारिश पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि मेरो नियमित निर्देशनमा रही सरिता के.सी.ले “सम्बन्ध विच्छेदका कारणहरू : प्युठान जिल्लाको माण्डवी गाउँपालिका र सरुमारानी गाउँपालिकाको एक अध्ययन” विषयमा यो शोधपत्र तयार गर्नु भएको हो । प्युठान जिल्ला अदालतमा आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा दर्ता भएका सम्बन्ध विच्छेदका मुद्दाहरूमा केन्द्रित रहि स्थलगत अध्ययन गरेर यो शोधपत्र तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु र प्रस्तुत शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....

डा.मनहरि ढकाल

शोध निर्देशन

समाजशास्त्र, केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०८०/८/२२

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सामाजिकशास्त्र संकाय समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर काठमाडौं, नेपाल

स्वीकृती पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय द्वारा निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागको समाजशास्त्र विषयको छात्रा सरिता के.सी द्वारा गरिएको “सम्बन्ध विच्छेदका कारणहरू: प्युठान जिल्लाको माण्डवी गाउँपालिका र सरुमारानी गाउँपालिकाको एक अध्ययन विषय शोधपत्र उपाधि प्राप्तिका लागि उपयुक्त भएकोले मुल्याङ्कन समितिद्वारा स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

शोध निर्देशन

.....

डा. मनहरि ढकाल

बाह्य परीक्षक

.....

बलराम आचार्य.

विभागीय प्रमुख

.....

डा. युवराज लुइटेल्

मिति : २०८०/९/०५

कृतज्ञता-ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र स्नातकोत्तर तहको पाठ्यक्रमको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि तयार पारिएको हो ।

यस शोधको लागि अध्ययन र खोज गर्ने जमर्कोमा धेरै मित्रहरू तथा आफन्तहरूबाट उत्साह र प्रेरणा मिलेको छ । मेरो खोजलाई व्यवस्थित र सही ढंगबाट परिचालन गर्न, अनुसन्धान मूल्यवारे सचेत रहेर कार्य क्षेत्रमा लागि पर्न र खोजसँग सम्बन्धित रहेका डा. युवराज लुइटेल र डा.मनहरि ढकाल ज्यूको कार्यले मलाई अत्यन्त उर्जामय प्रेरणा मिलेको छ ।

शोधकार्यको सुरु देखी अन्तसम्म आफ्नो अमूल्य सुभावा, सल्लाह र मार्ग निर्देशन दिइ सहयोग गर्नु हुने शोधनिर्देशक डा.मनहरि ढकाल ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस्तै सम्बन्ध विच्छेद सम्बन्धी विभिन्न सुचनाहरू, उपलब्ध गराएर मेरो शोधलाई सहयोग गर्नुहुने प्युठान जिल्ला अदालतका कर्मचारीहरू प्रति आभारी छु । उच्च शिक्षाको यो स्तर सम्मलाई पुऱ्याउन मरीमेट्नु हुने मेरो पुजनिय आमा बालिका के.सी र बुवा चिन्त बहादुर के.सी ज्यूले विश्वविद्यालय सम्म पढाउन जुन उत्साह बोकेर यहाँ सम्म खट्नु जुन प्रोत्साहन दिनुभयो, म उहाँहरू प्रति अत्यन्त कृतज्ञता छु ।

अन्त्यमा आफ्नो विक्षिप्त पारिवारिकताको बारेमा विभिन्न तिता मिठा अनुभव भोगेका सम्बन्ध विच्छेद कर्ताहरूले आफ्नो बारेमा व्यक्तिगत विवरण दिएर विभिन्न सुचनाहरू उपलब्ध गराइदिनु भयो, उहाँहरू प्रति अत्यन्त कृतज्ञता छु ।

.....
सरिता के.सी

विषय सुची

सिफारिस पत्र	i
स्वीकृति पत्र	ii
कृतज्ञताज्ञापन	iii
विषय सुची	iv
तालिका सुची	vii
	पृ.सं.

अध्याय एक परिचय

१.१. अध्ययनको पृष्ठभूमि	११
१.२. समस्याको कथन	७
१.३. अनुसन्धान प्रश्न	९
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	९
१.५. अध्ययनको महत्व	१०
१.६. अध्ययनको सिमाहरु	११
१.७ अध्ययन क्षेत्र	११
१.८. अध्ययनको संगठन	११

अध्याय दुई

सन्दर्भ साहित्यको पुनरावलोकन

२.१ सैद्धान्तिक अवधारणा	१२
२.२. सन्दर्भ साहित्यको समिक्षा	१९
२.३ नीतिगत समीक्षा	२१
२.४ अवधारणागत ढाँचा	२३
२.५ अध्ययनको अन्तर	२४

अध्याय तीन

अनुसन्धान विधि

३.१ अनुसन्धान क्षेत्रको छनोट र यसको औचित्य	२५
३.२ अध्ययन ढाँचा	२५
३.३ अध्ययनको समग्रता र नमुना छनोट विधि	२६
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोतहरु	२६
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका विधिहरु	२७
३.५.१ अन्तरवार्ता	२७
३.५.२ अवलोकन	२७
३.५.३ वैयक्तिक अध्ययन	२८
३.५.४ तथ्याङ्क विश्लेषण र प्रस्तुतीकरणको विधि	२८
३.६ अध्ययनको सिमा	२८

अध्याय चार

उत्तरदाताहरुको सामाजिक आर्थिक अवस्थाको विवरण

४.१. अध्ययनस्थलको परिचय	२९
४.२ पारिवारिक संरचनाको प्रकार	२९
४.३ वैवाहिक जीवनको अवधि	३०
४.४ दम्पतीहरुको आर्थिक वर्ग	३१
४.५ जातिय आधारमा सम्बन्ध विच्छेदको स्थिती	३२
४.६ विवाह गर्न जोडी छनोटको प्रक्रिया	३४
४.७ सम्बन्ध विच्छेदको जातिगत वैवाहिक स्थिति	३५
४.८ माण्डवी र सरुमारानी गाउँपालिकामा सम्बन्धविच्छेदको विवरण	३६
४.९ सम्बन्ध विच्छेद गर्दाको उमेर	३७
४.१० विवाह प्रक्रियामा सम्बन्ध विच्छेदको स्थिती	३८
४.११ सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरु बीच भएको झगडाको विषयको स्थिती	३९
४.१२ सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरुको शैक्षिक स्थिति	४१
४.१३ सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरुको पेशागत स्थिति	४२
४.१४ सम्बन्ध विच्छेद भएका दम्पती बालबालिकाको विवरण	४४

४.१५ सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरूको वैयक्तिक अध्ययन ४५

अध्याय पाँच

सम्बन्ध विच्छेदका मुख्य कारणहरूको विश्लेषण

५.१ सम्बन्ध विच्छेदका मुख्य कारणहरूको विश्लेषण	५१
५.२ सम्बन्ध विच्छेद पछिको अवस्था	५६
१. समाजमा अपमान	५७
२. सम्बन्ध विच्छेदको बारेमा मानिसहरूले नकारात्मक दृष्टिकोणले हेर्छन्	५७
३. एक्लोपनको अनुभूति हुनु	५८
५.३ सम्बन्ध विच्छेद पछि भोग्नु परेका समस्याहरू	५९
५.३.१ सम्बन्ध विच्छेद पछि घरपरिवारले गर्ने व्यवहार र भोग्नु परेका समस्याहरू	६०
५.३.२ सम्बन्ध विच्छेद गरेका दम्पतिका बालबालिकाले भोग्नु परेका समस्याहरू	६१
५.३.३ आमाबाबुको सम्बन्ध विच्छेद पछि बालबालिकाले विद्यालयबाट भोग्नु परेका समस्याहरू	६२
५.३.४ सम्बन्ध विच्छेद पछि विभिन्न संघसंस्था र सरोकारवाला निकायबाट भोग्नु परेका समस्याहरू	६३
५.४ नेपालमा सम्बन्ध विच्छेद सम्बन्धी भएका ऐन र नियम	६४

अध्याय छ

सारांश र निष्कर्ष

६.१ सारांश	६६
६.३ निष्कर्ष	६७

सन्दर्भग्रन्थसूची

अन्तर्वाता अनुसूची

तालिका सूची

तालिका नं. ४.१ विवाह अघि परिवारमा पुरुष महिला	३०
तालिका नं. ४.२ : विवाहित जीवनको अवधि	३१
तालिका नं. ४.३ दम्पतीहरूको आर्थिक वर्ग	३२
तालिका नं. ४.४ : प्युठान जिल्ला अदालतमा आर्थिक वर्ष २०७९ साउन देखी २०८० बैशाखसम्ममा फैसला भएका सम्बन्ध विच्छेद सम्बन्धी मुद्दाहरूको जातिगत विवरण	३३
तालिका नं. ४.५ जोडि छनोटको प्रक्रिया	३४
तालिका नं. ४.६ : सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरूको जातिगत वैवाहिक स्थिती	३५
तालिका नं. ४.७ : माण्डवी र सरुमारानी गाँउपालिकाको सम्बन्ध विवरण (२०७९ साउन देखी २०८० वैशाख सम्मको विवरण)	३६
तालिका नं. ४.८: सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरूको सम्बन्ध विच्छेद गर्दाको उमेरको अवस्था	३८
तालिका नं. ४.९ : विवाद प्रक्रियामा सम्बन्ध विच्छेदको स्थिती	३९
तालिका नं. ४.१० : सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरू बीच हुने विवादको विषय	४०
तालिका नं. ४.११ : सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरूको शैक्षिक स्थिती वा विवरण	४१
तालिका नं. ४.१२ सम्बन्ध विच्छेदकर्ताहरूको पेशागत स्थिती	४३
तालिका नं. ४.१३ सम्बन्ध विच्छेद पछि राखिएको बालबालिकाको संख्या	४४
तालिका नं. ५.१ : सम्बन्ध विच्छेदका कारणहरू	५२
तालिका नं. ५.२, सम्बन्धविच्छेद पछि महिला र पुरुषको बसोबासको अवस्था	५७

